

справжнє обличчя», увесь свій особистісний потенціал. Сказане стосується і соціальних працівників. У цей час кожен професіонал мають показати суспільству, все на що вони здатні, виявити високий професіоналізм, відповідальність перед людьми, чуйність і повагу до кожної особистості.

Джерела та література

1. Бочкор Н.П. Соціально-педагогічна робота з дітьми у конфліктний та пост конфліктний період : метод. рек. / Н.П. Бочкор, Є.В. Дубровська, О.В. Залеська та ін. – К. : МЖПЦ «ЛаСтрада-Україна», 2014. – 84 с.
2. Створимо безпечне середовище для навчання та адаптації дітей-біженців : навч. мет. пос-к. / упорядн. О. А. Возіянова, Григоренко О.П., Гуцаленко Т.В. та ін. – К. – ВГО «Розрада», 2012 – 130 с.
3. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.-метод. посіб. / К. Б. Левченко, І. М. Трубавіна, Л. Г. Ковальчук та ін.; за ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної, І. І. Цушка. – Х. : ФОП «Чальцев», 2008. - 384 с.
4. Магомед-Емінов М. Ш. Екстремальна психологія / М. Ш. Магомед-Емінов. – М. : Психоаналітична асоціація, 2006. – 576 с.

Наталя Пенькова

ОЦІНКА РІВНЯ ЦІЛЬОВОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ АТО З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ

Готовність до діяльності в екстремальних ситуаціях – одна з найважливіших умов забезпечення особистої безпеки кожної людини і суспільства в цілому. Сьогодні ця проблема стає найактуальнішою у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Сході України. Тенденція збільшення кількості різних загроз обумовлює необхідність формування у особового складу навичок безпечної поведінки та психологічної готовності до дій в умовах проведення антитерористичної операції (АТО). Так, за даними Президента України, на 01.03.2015 р. під час виконання службово-бойових завдань при проведенні АТО загинуло 1549 військовослужбовців, більше 5600 осіб отримали поранення.

Одним із засобів якісної оцінки рівня психологічної готовності особистості до діяльності, на нашу думку, є експертна оцінка. Вона може спиратися на аналіз результатів діяльності, її кількісних показників та оцінок якості або на особисту співбесіду експерта з оцінюваною особою. Обидва підходи вимагають дуже високої кваліфікації експерта, в іншому випадку їх застосування призводить до значних суб'єктивних спотворень

отриманих результатів. Попередні результати проведених досліджень дозволили нам розробити модель цільової психологічної готовності особистості військовослужбовця Національної гвардії України (НГУ) до службово-бойової діяльності (СБД) у процесі проведення АТО, яка включає п'ять взаємопов'язаних та взаємообумовлених структурних компонентів:

- «мотивація обов'язку» забезпечує здатність до ефективного самомотивування, яке проявляється позитивним ціннісно-смысловим ставленням до СБД;
- «професійна витривалість» відображує здатність ефективно використовувати внутрішні ресурси особистості й організму для успішного виконання поставлених службово-бойових завдань в екстремальних умовах;
- «професійне співробітництво» обумовлено здатністю залучати зовнішні ресурси для успішного виконання поставлених завдань і здійснення опірності стресу, в основі якої лежать розвинені комунікативні навички і довіра; її усвідомлення створює перевагу у боротьбі мотиву обов'язком з іншими мотивами, в тому числі і потреби у безпеці;
- «професійна компетентність» забезпечує здатність виділяти в ситуації проведення АТО професійно важливі маркери і на основі врахування наявних ресурсів здійснювати їх оперативне планування, розгортати набуті алгоритми професійних дій;
- «самомобілізація» в основі якої лежить здатність до вольового зусилля, переводу розробленого плану дій в реальну діяльність.

Для визначення рівня психологічної готовності особистості військовослужбовця НГУ до СБД у процесі проведення АТО була розроблена шкала експертної оцінки для визначення їх рівня з урахуванням узагальнення експертних оцінок. Ця шкала складається, як і модель цільової психологічної готовності, з п'яти блоків, які повторюють структуру моделі та мають такі ж назви компонентів. У дослідженні взяли участь офіцери, військовослужбовці військової служби за контрактом та військовослужбовці строкової служби (останні виконували службово-бойові завдання (СБЗ) на першому та другому етапі АТО) військових частин 3005, 3017, які брали безпосередню участь у проведенні АТО, загальна кількість респондентів склала 126 осіб. У якості експертів виступили: командири взводів, заступники командирів рот по роботі з особовим складом, командири рот, загальна кількість яких склала 36 осіб.

Для того, щоб оцінити, наскільки отримані експертні оцінки вдало характеризують особистісні риси досліджуваних військовослужбовців НГУ, що забезпечують їх цільову психологічну готовність до діяльності в умовах проведення АТО, був здійснений кореляційний аналіз для

порівняння даних наступної психодіагностичної тестової батареї з використанням таких методик: «Вивчення мотиваційного профілю особистості» (автори Ш. Річі, П. Мартін); «Локус контролю» (у модифікації Є.Г. Ксенофонтової); «Діагностика мотивації прагнення до успіху» і «Діагностика мотивації уникнення невдач» (автор Т. Елерс); «Вольової регуляції особистості» (автори М.С. Гуткін, Г.Ф. Міхальченко); багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність (МЛО-АМ)»; «Короткий орієнтувальний тест» (адаптація тесту Вандерліка); «Стиль саморегуляції поведінки (ССП-98)» (автор В. Моросанова); багатofакторного дослідження особистості Р. Кеттелла.

Отримані результати кореляційного аналізу показали, що показники першого компонента «Мотивація обов'язку» експертної оцінки мають прямі значущі кореляційні зв'язки зі шкалами: «Потреба в хороших умовах роботи і комфортному навколишньому оточенні» ($r_s=0,352$, $p\leq 0,01$), «Потреба у чіткому структуруванні роботи, наявності зворотного зв'язку та інформації» ($r_s=0,371$, $p\leq 0,01$), «Потреба в соціальних контактах» ($r_s=0,291$, $p\leq 0,05$), «Потреба формувати і підтримувати довгострокові, стабільні взаємини» ($r_s=0,260$, $p\leq 0,05$), «Потреба в завоюванні визнання з боку інших людей» ($r_s=0,375$, $p\leq 0,01$), «Потреба ставити для себе сміливі, складні цілі і досягати їх» ($r_s=0,339$, $p\leq 0,01$), «Потреба у самовдосконаленні» ($r_s=0,270$, $p\leq 0,05$), «Потреба в цікавій, суспільно корисної праці» ($r_s=0,263$, $p\leq 0,05$) методики «Вивчення мотиваційного профілю особистості» (автори Ш. Річі, П. Мартін); «Прагнення до професійного успіху» ($r_s=0,391$, $p\leq 0,01$) та «Прагнення до уникнення невдач» ($r_s=0,264$, $p\leq 0,05$) за методикою Т. Елерса.

Шкали методики «Локус контролю» (модифікація Є. Г. Ксенофонтової) «Загальна інтернальність» ($r_s=0,344$, $p\leq 0,01$), «Інтернальність у судженнях про життя взагалі» ($r_s=0,291$, $p\leq 0,05$), «Інтернальність у сфері досягнень» ($r_s=0,357$, $p\leq 0,01$), «Інтернальність у професійній діяльності» ($r_s=0,363$, $p\leq 0,01$), «Професійно-соціальний аспект інтернальності» ($r_s=0,374$, $p\leq 0,01$), «Професійно-процесуальний аспект інтернальності» ($r_s=0,291$, $p\leq 0,05$), «Компетентність у сфері міжособистісних відносин» ($r_s=0,335$, $p\leq 0,01$), «Інтернальність у сфері здоров'я» ($r_s=0,260$, $p\leq 0,05$), «Готовність до діяльності, пов'язаної з подоланням труднощів» ($r_s=0,396$, $p\leq 0,01$), «Готовність до самостійного планування, здійснення діяльності і відповідальності за неї» ($r_s=0,379$, $p\leq 0,01$) також мають прямий кореляційний зв'язок з компонентом «Мотивація обов'язку» експертної оцінки.

Отже, на думку офіцерів, які оцінювали своїх підлеглих, цільова психологічна готовність особистості до СБД при проведенні АТО зумовлена розвитком високих показників мотиваційного блоку якостей.

Мотивація військовослужбовців НГУ полягає у чіткому визначенні мети та формуванні повної відданості їй. Вони прагнуть незалежності та самовдосконалення, оцінюючи свою роботу саме з таких позицій, що вимагає від них вміння співвідносити те, до чого вони прагнуть, з тим, що необхідно, адже прагнення до цікавої і корисної роботи має більшу важливість, ніж інші чинники мотивації. Таким чином, завдання керівництва військової частини полягає в тому, щоб організувати діяльність в умовах проведення АТО таким чином, де військовослужбовці могли сприймати її як суспільно необхідну і корисну, інакше інші мотиваційні чинники діють не на повну силу.

Високий рівень цільової психологічної готовності військовослужбовців до цієї діяльності асоціюється також з мотивацією на досягнення успіху, тобто досягнення мети з середнім рівнем ризику для життя та помірними надіями на успіх. Отже, для послаблення установки на захист, тобто мотивації на уникнення невдач, необхідним є досягнення безпечного результату при ризикованій поведінці.

Показники другого компоненту експертної оцінки «Професійна витривалість» мають прямий кореляційний зв'язок зі шкалами «Організація діяльності» ($r_s=0,341$, $p\leq 0,01$), «Рішучість» ($r_s=0,351$, $p\leq 0,01$), «Наполегливість» ($r_s=0,274$, $p\leq 0,05$), «Самовладання» ($r_s=0,339$, $p\leq 0,01$) та загальним показником методики «Вольова регуляція особистості» (автор М. Гуткін, Г. Міхальченко). Отже, на думку експертів, розвиток цільової психологічної готовності військовослужбовців НГУ до СБД в умовах проведення АТО обумовлений високим рівнем таких вольових якостей, як: рішучість, наполегливість, самовладання, тобто здатність з належним рівнем усвідомлення та почуття реальності виявляти для себе цілі, шляхи та засоби їх досягнення.

Третій компонент експертної оцінки «Професійне співробітництво» має прямі кореляційні зв'язки зі шкалами «Поведінкова регуляція» ($r_s=0,270$, $p\leq 0,05$), «Комунікативний потенціал» ($r_s=0,376$, $p\leq 0,01$), «Моральна нормативність» ($r_s=0,349$, $p\leq 0,01$) та «Адаптивність» ($r_s=0,344$, $p\leq 0,01$) багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність (МЛЮ-АМ)» (автор А. Маклаков), а також з «Комунікативним» блоком ($r_s=0,341$, $p\leq 0,01$) методики багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла. Таким чином, високий рівень комунікативних якостей та нервово-психічної стійкості, адаптивних здібностей, а також неконфліктність, висока самооцінка, адекватне сприйняття дійсності, високий рівень соціалізації, адекватна оцінка своєї ролі в колективі, орієнтація на дотримання загальноприйнятих норм поведінки – всі ці якості, на думку експертів, сприяють розвитку третього компоненту цільової психологічної готовності військовослужбовців НГУ до СБД в умовах проведення АТО.

Четвертий компонент експертної оцінки «Професійна компетентність» має прямі кореляційні зв'язки з методикою «Короткий орієнтувальний тест» в адаптації тесту Вандерліка ($r_s=0,334$, $p \leq 0,01$) та з «Інтелектуальним» блоком ($r_s=0,356$, $p \leq 0,01$) методики багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла. Отже, професійна компетентність військовослужбовців, як складова їх цільової психологічної готовності до СБД в умовах АТО, на думку експертів, асоціюється з високим розвитком когнітивної сфери військовослужбовців, що сприяє подальшому розвитку пізнавальної діяльності.

Показники п'ятого компоненту експертної оцінки «Самомобілізація» мають прямі кореляційні зв'язки зі шкалами методики «Стиль саморегуляції поведінки (ССП-98)» (автор В. Моросанова): «Планування» ($r_s=0,279$, $p \leq 0,05$), «Програмування» ($r_s=0,364$, при $p \leq 0,01$), «Оцінка результатів» ($r_s=0,349$, $p \leq 0,01$), «Самостійність» ($r_s=0,377$, $p \leq 0,01$), «Гнучкість» ($r_s=0,353$, $p \leq 0,01$) та загальним рівнем саморегуляції ($r_s=0,390$, $p \leq 0,01$). Отже, експерти зазначають, що самомобілізація сприяє розвитку цільової психологічної готовності військовослужбовців завдяки сформованості індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції довільної активності особистості: сформованій потребі в усвідомлюваному плануванні діяльності, потребі продумувати способи своїх дій та поведінки для досягнення визначених цілей, індивідуальному розвитку й адекватності оцінки себе та результатів своєї діяльності та поведінки, сформованості регуляторної гнучкості, тобто здатності перебудовувати, вносити корективи в систему саморегуляції при зміні зовнішніх та внутрішніх умов; автономності в організації активності, здатності самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу з досягнення висунутої мети, контролюючи хід її виконання.

Нормування експертної оцінки рівня цільової психологічної готовності особистості здійснювалось окремо для офіцерів, військовослужбовців військової служби за контрактом та військовослужбовців строкової служби, ці дані наведені у таблиці 1.

Таб. 1

**Норми експертної оцінки рівня цільової психологічної готовності
військовослужбовців НГУ (бали)**

Рівень цільової психологічної готовності	Офіцери	Військовослужбовці військової служби за контрактом	Військовослужбовці строкової служби
Високий	343-256	343-211	343-241
Середній	255-225	210-180	240-215
Низький	224-0	179-0	214-0

Як бачимо із наведених даних, розроблена норма експертної оцінки цільової психологічної готовності військовослужбовців здатна диференціювати вибірки, які мають відмінності у соціально-професійному статусі.

Таким чином, використання експертної оцінки дозволяє судити про такі аспекти життєдіяльності військовослужбовців, що підвищують її цільову психологічну готовність: чітке визначення мети та формування повної відданості їй, прагнення до незалежності та самовдосконалення, рішучість, наполегливість, самовладання, високий рівень розвитку комунікативних та інтелектуальних якостей тощо. Однак експертні оцінки мають свої обмеження щодо точності діагностики мотивів, цінностей, психічних станів, проте навіть при такому обмеженні можливостей розроблена шкала експертних оцінок здатна діагностувати рівень цільової психологічної готовності особистості військовослужбовця НГУ до службово-бойової діяльності при проведенні АТО.

Василь Пахаренко

«НАШ ПЕРВИЙ ІСТОРИК»

(До проблеми наукового осмислення історіософії Тараса Шевченка)

Серед визначальних рис геніяльності Шевченка особливо яскраво проступають гуманістичність, настанова на гармонію та універсалізм художнього мислення. Причому його універсалізм не тільки антропоцентричний, а й повнокровно-вітаїстичний. Поет вигранює до ідеалу суто мистецьку здатність утілювати узагальнене в конкретно-чуттєвому. Цей унікально-парадоксальний Шевченків дар спричинив, зокрема, гостру дискусію в сучасному літературознавстві довкола опозиції «мітологізм – історизм художнього мислення поета».

З легкого почину П. Куліша Шевченка узвичаєно іменують «нашим першим істориком». У межах раціоцентричної стратегії, – просвітянсько-пропагандивної чи, тим паче, соцреалістичної, цей історизм поетового мислення трактувався найчастіше поверхово, ідеологічно заангажовано, вузько. У будь-якому разі такі інтерпретації зводили незглибиме Шевченкове слово до ілюстрації конкретних історичних подій, прив'язували його до чітко визначеного часу й місця, а відтак, може й мимоволі, локалізували в минувшині, заперечували його безсмертя [див.: 1, 23-25].

Яскравий приклад – сконцентрована в «Шевченкіському словнику» позиція советських інтерпретаторів: «У творах “Сон” (“У всякого своя доля...”) та інших Шевченко викриває експлуататорську політику, яку